

=====

WAT WE BUITEN ZIEN IN MAART
door J.A.Nijkamp, met medewerking van A.Nijkamp-de Jeeger

Hoe ook de winter is, Maart betekent altijd het afscheid. De eerste helft is dikwijls nog koud, maar in de tweede helft kunnen echt zomerse dagen voorkomen, zelfs met temperaturen boven 20° C. Dat lekkere lenteweer kan komen door een Atlantische depressie, maar het kan, bij heldere hemel, ook komen van het inmiddels gerezen zonnetje. In het laatste geval kan het door uitstraling 's nachts en in de vroege morgen nog onaangenaam koud zijn.

Veel min of meer in winterslaap overwinterende dieren komen te voorschijn.

In Februari van dit jaar zaten er al watersalamanders in de sloten. De winter brengen die salamanders vaak "gezellig" door. Bij het spitten op de schooltuinen worden ze herhaaldelijk, zelfs op vrij droge plaatsen, in gezelschappen van 10 à 20 stuks gevonden; zelf vond ik ze in het vroege voorjaar wel onder riooldeksels en onder de stenen van een rotsje bij een tuinvijvertje. Vaak zie je ze in Maart 's morgens vroeg op de natte straat, waarschijnlijk op weg naar de sloot. Vrij spoedig nadat ze in het water komen, vervellen ze en de mannetjes tonen dan hun gekartelde kam en hun prachtkleuren.

Een aquarium in de klas is ideaal, vooral als de bevolking in de loop van de tijd eens wisselt en als er ook eens aandacht aan geschonken wordt.

Vroeg in het voorjaar zou ik zeker een bakje klaarmaken voor een paar salamanders. Haagse scholen, die ze zelf niet kunnen bemachtigen, moeten het bureau van de Gem. Schooltuinen maar eens opbellen. Tien tegen één, dat dit bureau U kan helpen.

Eigenlijk komt de salamander alléén in het water om eieren te leggen. De zomer brengt hij in de buurt van het water in de schaduw door en in de winter kruipt hij

in de grond of zoekt een andere schuilplaats. Bij zo'n overgang van het land- in het waterleven komt er nog wel iets kijken. Op het land "loopt" de salamander, al is het meer een slangachtig kronkelen van het lichaam, waarbij de poten als steun- en draaipunten dienst doen. In het water wordt de rolronde staart spoedig een brede zwemstaart, waarmee hij op palingmanier zwemt. Er verandert meer! Op het land is een grote muil het ideale grijporgaan, maar in het water is het een onding. Een grote bek, die zich in het water sluit om een prooi te vangen, blaast immers die prooi door het uit de bek stromende water juist weg! In het water groeit nu de "bovenlip" aan weerszijden van de smalle kop sterk uit, zodat hij gedeeltelijk over de onderkaak heenhangt. Als de bek nu opengaat, werkt de plooi van de bovenlip als een ventiel en sluit een gedeelte van de bek af. Bij het sluiten wordt de prooi nu minder weggeblazen. Wie bij het vangen van de prooi goed oplet, ziet ook nog iets anders: de salamander maakt bij het toehappen meteen een sprongetje, waardoor hij het wegblazen compenseert!

Hoe merkt een salamander zijn prooi op? Dat is betrekkelijk eenvoudig na te gaan, vooral als U Uw salamanders tevoren een dag of vier laat hongeren. Dan brengt U in het aquarium een goed gesloten glazen buisje met rode muggenlarven of met Tubifex. Op een afstand van pl.m. 10 cm krijgen ze de bewegende prooi in de gaten, ze richten het lichaam wat op en naderen voorzichtig tot ze met hun neus pal tegen het glazen buisje gedrukt zitten. Pas daarna proberen ze hun sprongetje te maken en toe te happen! Het zien speelt dus bij het vinden van de prooi een rol. Als een salamander stil in het water zit, zie je de keel rhythmisch bewegen: hij zuigt door de neusopeningen water aan, dat hij door de bek weer wegperst. Aan een klein groepje erg belangstellende leerlingen is dat, b.v. na schooltijd, mooi te demonstreren. Een beetje vetvrije karmijn wordt in wat water gedaan en in een pipetje opgezogen. Als U nu voorzichtig boven een stilzittende salamander een klein rood wolkje brengt, kunt U het inzuigen en wegpersen duidelijk zien. Hoewel de salamander met zijn gehele dunne

huid ademt, speelt de voortdurende waterstroom door zijn bek ook een rol bij de zuurstofopname. Zou hij nu aan dat water b.v. een prooigeur opmerken? Als U een klein beetje water in een pipet opzuigt uit een bakje, waarin U een stukje rauw vlees uitgeknepen hebt en U laat dat voorzichtig leeglopen in de buurt van een salamander, ziet U het antwoord op deze vraag. De keelsamentrekkingen gaan sneller, de salamander richt zich weer iets op en vrij snel daarop volgt een wild toehappen op de plaats, waar zich de geurwolk (die U b.v. weer met karmijn kunt kleuren) bevindt. Tenslotte blijkt de salamander ook nog gevoelig te zijn voor een waterstroompje. Richten we met een pipet een fijn waterstraaltje op het lichaam van de salamander, dan hapt hij meteen in de richting, waar de stroom vandaan komt. Een zwemmende prooi vestigt dus, door de stroom, die hij in het water veroorzaakt, de aandacht op zichzelf.

Wie belangstelling heeft voor de balts en de paring van de salamander, verwijzen wij naar een interessant artikel van J.G.M. Marquenie in "De Levende Natuur", Augustus 1950.

Een dag na de bevruchting begint het wijfje met het afzetten van de eieren, in het aquarium bij voorkeur aan Vallisneria, fonteinkruid of waterpest. Eerst zoekt zij een stevig houvast voor de voorpoten; daarna trapt ze net zo lang met de achterpoten tot ze een blaadje beet heeft, dat ze nu met de poten om de cloaca vouwt. In dat samengevouwen blad legt ze nu één ei. Hoeveel eieren ze in totaal legt is niet bekend. Na het leggen trekt ze zich van het ei niets meer aan. Na een poosje komen de kleine pootloze larven ter wereld, die eerst het geleidachtig omhulsel van de eieren opeten. Daarna komen de hoorntanden in de zuigmond te voorschijn, waarmee ze de planten ontdoen van algen en ander klein goed. In tegenstelling tot de kikkers ontwikkelen zich eerst de voor- en daarna de achterpoten. Met de groei van het lichaam verdwijnen de uitwendige kieuwen en dan is de jonge salamander volledig. Blijkbaar overwinteren ze vaak als larven, want herhaaldelijk vond ik vroeg in het voorjaar grote salamanderlarven in de sloot. Grappig is het proces van het vervellen. Afhankelijk van de

voedingstoestand heeft dat ééns in de één of twee weken plaats. Als de salamander grauw van kleur wordt, het oog troebel lijkt en er rimpels in de huid komen, moet U opletten. De huid begint los te scheuren bij de neus en bij de kaakranden en wordt nu naar achteren afgestroopt. Meestal merken we het pas, als de huid om de voorpoten zit. Snel lopend op de achterpoten tracht hij nu de huid af te schuren aan waterplanten. Met een beetje geluk schiet de huid nu met een ruk naar achteren tot aan de achterpoten. "Kostelijk om te zien zijn de volgende bewegingen: de salamander stapt nu uit zijn vel, eerst de ene poot dan de andere. Het zijn gewone trapbewegingen, maar het lijkt alsof hij net doet als wij, wanneer wij een kledingstuk over ons hoofd uittrekken. De volgende handeling is minstens even interessant; het opgestroopte vel zit om de cloaca of om de staartwortel. De salamander begint dan precies als een hond naar zijn staart te bijten. Hij grijpt het vel met de bek en trekt het van zijn staart af. Hierna eet de salamander zijn vel meestal op. Zijn er hongerige soortgenoten in de nabijheid, dan profiteren deze er ook wel eens van door gezellig mee te eten." (naar Marquenie).

Het kikkerdril, dat Uw leerlingen in de tweede helft van deze maand meebrengen, is afkomstig van de bruine kikker. Dit jaar kwam hij in Februari al te voorschijn. Ze overwinteren in de modder van de sloten, maar ik vond er ook wel, midden in de winter, in hopen vochtige turf op het land. De mannetjes missen de keelblazen, die zo kenmerkend zijn voor de groene kikvors en hun geluid is ook lang niet zo hard. Eigenaardig is, dat bepaalde slootjes vol kikkerdril zitten, terwijl naburige, die er op het oog even geschikt voor zijn, geen eieren bevatten. In zo'n "kickerslootje" kun je in Maart de parende kikkers bij tientallen aantreffen. De mannetjes omklemmen met hun gespierde voorpoten de wijfjes in de flanken en ze laten zich soms dagenlang meedragen. Als het wijfje de eieren legt, stort het mannetje zijn homvocht uit. De pas gelegde eitjes zijn klein en zwaar: ze zinken. Op de bodem zwellen ze op en worden ze soortelijk lichter: ze stijgen en zweven nu in de bovenste, warmere waterlagen. Van de groene kikvors

blijven de eieren (die pas in Mei verschijnen) op de bodem liggen. De ontwikkeling van de kikkerlarven is in ieder goed dierkundeboek te vinden. Een paar praktische wenken: doe een klein klompje kikkerdril in het aquarium; houd niet meer dan een tiental larven; zorg, dat er voldoende waterplanten in het aquarium staan, zet het niet in de zon en maak de ruiten niet schoon; laat de larven vrij, als het kikkertjes beginnen te worden. Een "kikkerkweek" hoeft niet te mislukken!

De hele winter door zijn er wel enkele reigers geweest, maar in Februari nam hun aantal toch merkbaar toe. De overwinteraars zijn vermoedelijk wel vogels uit Noordelijk en Oostelijk broedgebieden. De teruggekeerde reigers zijn aanvankelijk alleen 's nachts op de broedplaatzen. Het grootste nest van het vorige jaar is het eerst bezet en het is, zoals Jan P. Strijbos door jarenlange controle merkte, zeker niet zó, dat de reigers terugkeren op hun nest van het vorige jaar. Blijkbaar geldt: wie het eerst komt, wie het eerst maalt. Zodra een mannetje een nest in beslag genomen heeft, uit hij z'n lokroep (luid en kort: "rho" of "rha"). "Heeft een lokkende manreiger door zijn roepen de aandacht van een wijfje tot zich getrokken en heeft dit zich in de nabijheid van het mannetje in de boomkruin neergelaten, dan wordt het roepen gestaakt. Nadert evenwel een mannetje, dan houdt het roepen aan.

Bijna onmiddellijk na het post vatten op een oud nest, gepaard met roepen, waardoor het mannetje zijn sexueel verlangen kenbaar maakt, ontwikkelt zich nu de neiging om het territorium te verdedigen en te beschermen. Andere reigers dan het eigen wijfje worden niet meer geduld in de onmiddellijke nabijheid, maar verdreven door het stoten met de snavel en het uiten van een bepaalde kreet, de z.g. dreigschreeuw. Vooral andere mannetjes worden op een dergelijke wijze ontvangen en uit hun houding spreekt dan vijandigheid en wantrouwen. Met opgerichte kuifveren schiet plotseling de kop naar voren en op het moment, dat de hals geheel gestrekt is, wordt de snavel wijd geopend en stoot de reiger een diep en luid "goo" uit. Vaak loopt het uit op een vervolging. Wild en woest vliegen de vogels achter elkaar, maken wendin-

gen, stijgen of dalen plotseling, waarbij de hals niet op reigermanier opgevouwen gedragen wordt, maar bijna geheel gestrekt is." (Jan P. Strijbos in "De Blauwe Reiger").

Er gaat aan de paring nog een heel ceremonieel vooraf, dat Strijbos in het genoemde boek uitvoerig beschrijft. In de loop van een goede week worden er nu vijf blauw-groene eieren in het nest gelegd. In Maart roven de bonte kraaien die eieren vaak en in April zetten de zwarte kraaien dat voort. Merkwaardig is, dat de grote vogels zich vrijwel niet tegen deze rooverij te weer stellen. De kraaien nemen het ei tussen hun snavelpunten mee en eten het op enige afstand op. Eksters zijn nog brutaler: zij consumeren het ei in het nest.

Direct na het leggen van het eerste ei gaan de vogels broeden en het gevolg is, dat het uitkomen van de jongen ook in een tijdsverloop van enkele dagen plaats heeft. Het broeden duurt ongeveer 4 weken. De jongen, die wel erg hulpeloos zijn, worden de eerste tijd door de ouders vertroeteld, maar al vrij spoedig is het nest hele tijden "onbemand". Op het aanhoudende bedelen van de jongen braakt de oude vogel een hoeveelheid half verteerd voedsel uit, dat de jongen oppeuzelen. Is het te veel of zijn de brokken te groot, dan eet de oude vogel het weer op. Pas na twee maanden verlaten de jonge reigers het nest.

"Zoals bekend, zoekt de reiger zijn prooi in het water. Behoedzaam wadend spiedt hij in het rond. Plotseling trekt iets begeerlijks zijn aandacht. De nek wordt lang; star kijkt hij in één richting. Steeds zijn slachtoffer in het oog houdend, brengt hij zijn hals in een S-bocht. Plons, met een vliegensvlugge beweging heeft hij toegepikt; de kop is even onder water geweest en komt nu weer boven. In de zware snavel spartelt een voren. Krampachtige slikbewegingen en de voren verdwijnt langzaam naar binnen" (L. Tinbergen in "Vogels in hun domein").

Tinbergen stelde vast, dat reigers een uitgesproken voorkeur aan de dag leggen voor een glad wateroppervlak. Behalve vis eten de reigers ook wel kikkers en zelfs muizen!

Van de kievit herhaal ik nog even, wat ik het vorige jaar in de toelichting schreef.

Bij de keuze van hun broedterrein leggen zij een sterke voorkeur aan de dag voor landen met een dorre en schrale begroeiing. Hebben zij de keus tussen een sappig groene weide en een dor en schraal begroeid terrein, dan kiezen zij het laatste. Vandaar dat een goede bemaling en een sterke bemesting, waardoor de kwaliteit van het grasland beter wordt, hen verjaagt. Het mannetje legt beslag op een bepaald terrein, zijn territorium, waar hij alle indringers (andere kievitenvogels, maar ook kraaien en meeuwen) verjaagt. Tussen de mannetjes van naburige territoria ontstaan vaak luchtgevechten. De wijfjes gaan in de broedtijd slechts noodgedwongen de lucht in en het zijn dus voornamelijk de mannetjes, die we boven de wei zien buitelen. Bij het voedsel zoeken staat de kievit vaak met zijn poten te trappelen. De lichte trilling van de bodem drijft de wormen naar boven, die snel gezien en door de snavel gegrepen worden. Dr Portielje (Artis) zette jonge kievitenvogels, die in een broedmachine uitgebroed waren, hongerig op een vochtige ondergrond. Zij begonnen, alsof ze in het weiland stonden, direct te trappelen! Zij konden dit nooit tevoren van andere kievitenvogels gezien hebben en deze wijze van voedsel zoeken is hun dus aangeboren. Kievitseieren mogen slechts in het begin van het broedseizoen gezocht worden. De echte eierzochters vinden de nesten niet bij toeval, maar door te letten op het gedrag van de oude vogels.

De ruimte laat niet toe, dat ik herhaal, wat er het vorige jaar van de andere vogels in Maart geschreven is.

Uit de dikke wortelstok komt het klein hoefblad met zijn stralend goudgele bloemen al vroeg in het jaar te voorschijn. Ik zou de kinderen zeker op die wortelstokken wijzen: vrijwel alle vroege voorjaarsbloeiers houden er van die voorraadschuren op na en hun vroege verschijnen hangt daar zeker mee samen.

Klein hoefblad houdt van kalkrijke grond en het is dan ook volop te vinden op de puinplaatsen uit de oorlog. Een polletje met knoppen, uitgestoken en in een bloempot geplaatst, komt in de klas geheel tot ontwikkeling. Vóór de knop opengaat, hangt de bloeiwijze iets over. Als het overdag somber wordt, als er regen dreigt, sluiten zich de bloemhoofdjes. Dat doen ze ook 's nachts. In de zomer doet het madeliefje dat ook, maar het grappige is, dat de winter- en vroege voorjaarsmadeliefjes het niet doen.

Zet Uw hoefblad in het lokaal vooral goed in de zon. Licht remt de groei en als ze te donker staan, groeien ze veel te lang uit.

Buiten weten alle vroege voorjaarsbijtjes, de hommels en zelfs de kleine vosvlinder de bloemen wel te vinden en dat is voor het hoefblad maar gelukkig ook, want zij zijn voor hun bestuiving op insecten aangewezen. Na de bloei, gedurende het rijpen der vruchten, hangen de bloemhoofdjes weer, terwijl intussen de stengel groeit. Als de vruchtjes rijp zijn, biedt de lange stengel het zijde-achtig glanzende witte pluus aan de wind aan, die het over grote afstand vervoert. Na de bloei komen de hoefvormige bladeren, die aan de onderzijde witviltig zijn. Zij zorgen er voor, dat de wortelstokken in de zomer verder groeien en dat de bloem het volgende vroege voorjaar weer te voorschijn kan komen. Het lijkt duidelijk, dat de naam "hoefblad" het gevolg is van de hoefijzervorm der bladeren.

Er is echter ook een andere verklaring: van de gedroogde bloemen en bladeren werd vroeger thee gezet, die gedronken werd bij hardnekkige hoest. Hoefblad zou dus een verbastering van hoestblad zijn!

Ook de Lat. naam Tussilago betekent "hoestverjagend". Ongeveer gelijk met het kleine hoefblad zien we op vochtige plaatsen de roodachtige of vuilwitte trossen van

het groot hoefblad verschijnen. Wie goed zoekt, kan, behalve de forse vrouwelijke planten, ook de kleinere mannelijke planten vinden en het lukt ook wel eens duidelijk tweeslachtige vormen te zien.

Terwijl sneeuwkllokje, crocus, aconiet en ander voorjaarsgoed in bloei staan, komen ook de wilgen in gouden tooi. Al vroeg in het voorjaar wijkt de knopschub en komt het zilverige katje te voorschijn.

Soms scheurt de knopschub aan de basis en zit dan als een mutsje op het katje. In Maart komen de goudgele meeldraden te voorschijn en op andere bomen de grijsgroene stampers.

Dan komen op zonnige dagen de hommels en bijen in drommen op om zich te goed te doen aan de honing en om het kleverig stuifmeel als voedsel voor het broed mee te dragen naar het nest. Het is bij zo'n bloeiende wilg niet moeilijk een aantal hommelsoorten te leren kennen. Ook de bloeiende ribes leent zich daar prachtig voor. Wij beelden vier hommels af en geven de (voor oppervlakkige naamgeving geschikte) kenmerken volgens Thijssen: Hommels met witte achterlijfspunt, met één gele dwarsstreep op het borststuk en één op het achterlijf: Aardhommels.

Hommels met witte achterlijfspunt, met twee gele dwarsstrepen op het borststuk en één op het achterlijf: Tuinhommels.

Hommels met rode achterlijfspunt en geheel zwart borststuk: Steenhommels.

Hommels met rode achterlijfspunt en een zwart borststuk met gele halskraag: Weidehommels (niet afgebeeld). Tenslotte: Rugzijde helemaal bruin (roodbruin, roestbruin of geelbruin): Moshommel en Akkerhommel.

In Maart en April zijn al die vliegende hommels nog koninginnen. Zij zijn het vorige jaar in de zomer geboren, hebben hun bruiloftsvlucht gemaakt en hebben toen een holte, meestal onder het mos of onder een steen, betrokken om daar te overwinteren.

Het gehele volk, waarin zij ontstaan zijn, is in het najaar uitgestorven, want een hommelsstaat beleeft maar één zomer. Lang voor dat volk uitsterft, vaak al in Augustus, gaat de jonge koningin overwinteren.

Als ze aan hakkende vogelsnavels en gravende insecteneters ontsnapt is, komt ze omstreeks 10 Maart uit de grond te voorschijn en vliegt nu laag boven de grond om een holte te zoeken, waar ze haar nest kan maken. Heeft ze zo'n plaats gevonden, dan verzamelt ze veel stuifmeel en wat honing en legt haar eerste eieren, die ze geheel zelf tot jonge werkhommels moet opvoeden.

Als echter de werkhommels er zijn (omstreeks eind April) kan de koningin zich geheel wijden aan het eierleggen.

In de loop van de zomer ontstaat er een volk, dat hoogstens enkele honderden exemplaren groot is.

Later in de zomer worden er behalve werkhommels ook jonge koninginnen en darren geboren.

Evenals bij de bijen worden de cellen van was gemaakt, maar ze zijn lang niet zo regelmatig en zeshoekig. De meeste hommels (uitgezonderd de moshommel) steken niet gauw en het lukt zelfs wel eens het nest uit te graven en b.v. in een ruim sigarenkistje te laten voortbestaan.

Een bekend verschijnsel bij de hommels is het z.g. "trompetteren". In de vroege ochtend, vaak al vóór zonsopgang, zit er een hommels voor de nestingang met levendig trillende vleugels.

Vroeger meende men, dat de trompetter een "wekker" was, die door zijn wektoon de hommels in het nest wakker maakt en tot de arbeid roept.

Vleugel (De Levende Natuur, Februari 1949) constateerde echter bij het nest van een steenhommel, dat de eerste werksters pas een uur na het "wekken" te voorschijn kwamen. Het blijkt, dat het trompetteren onder bepaalde omstandigheden ook overdag voorkomt en (volgens Prof. Hazelhoff) treedt het op, als de temperatuur in het nest te hoog wordt, als de honingdracht te vloeibaar is (verdampen!) en als er te veel koolzuur in het nest is (ventilatie).

We zien hier dus een prachtig voorbeeld van een sociaal instinct.

De normale ontwikkeling van een hommelsnest kan soms lelijk verstoord worden door een infectie met koekoekshommels. De naam doet al niet sympathiek aan.

De koningin van de koekoekshommel dringt een nest bin-

nen, doodt (meestal, maar niet altijd) de koningin en legt haar eieren in de cellen, die nu verzorgd en groot gebracht worden door de oorspronkelijke bewoonsters.

Iedere hommelssoort heeft zijn eigen koekoekshommelssoort en vaak lijken de koekoekshommels op hun gedwongen gastheren (b.v. de koekoekshommel van de steenhommel heeft ook een rode achterlijfspunt).

Het spreekt vanzelf, dat er van de koekoekshommels geen werksters bestaan en ook is het duidelijk, dat het oorspronkelijke volk tot uitsterven gedoemd is.

Keren we nog even tot de wilgen terug, dan kunnen we op de katjes nog veel meer vinden dan hommels en bijen.

Vaak zitten er op en in de katjes kleine kevertjes en ook wel keverlarven en we kunnen het ook treffen, dat we er een klein grijsachtig rupsje met een donkere ruglijn op vinden (op het blaadje te groot getekend).

Dit is het rupsje van de Wilgenxanthia, dat in gevangenschap gemakkelijk groot te brengen is. Eerst voeren we ze katjes, maar later lage planten als paardenbloem en weegbree.

In de natuur eten ze die ook; als het katje afvalt, komen ze op de grond terecht en leven daar verder van het blad van lage planten. De rupsen groeien snel en worden van grijs donkerbruin.

In de tweede helft van Mei zijn ze volwassen, kruipen in de grond en maken daar een cocon. In die cocon blijft de rups nog een maand of twee liggen, vóór zij zich verpopt.

Het is niet gewenst de cocons in die tijd te verstoren. Half Augustus kunnen de cocons opgegraven worden en dan duurt het ook niet lang meer, vóór de gele vlinder te voorschijn komt.

Met zijn herfstkleur valt hij tussen het gelende blad niet op en in September legt zij haar eitjes op de takken van de wilg en als de wilg gaat bloeien, kruipen de rupsjes uit het ei (zelfde ontwikkelingstemperatuur?). Als het zonnetje de grond verwarmt, komen ook de Lieveheersbeestjes te voorschijn. Ik heb ze op een warme duinhelling wel bij tientallen tegelijk uit de grond zien kruipen. Het verhaal, dat het aantal stippeltjes de leeftijd aangeeft, is natuurlijk niet waar. Worden zij

verontrust, dan trekken zij de poten en sprieten in en "houden zich dood". Tegelijk scheiden zij uit gewrichten in de poot een geelachtig vocht uit met een onaangename geur.

Een niet bewegende prooi verliest voor vele rovers de aantrekkelijkheid en een onaangename geur schrikt ook vaak af en het ligt dus voor de hand, dat we hier te maken hebben met een instinct tot passieve zelfverdediging. De Lieveheersbeestjes zijn nuttig door het opruimen van bladluizen.

Zij zetten hun gele eieren in bladluiskolonies af en hun blauwgrijze larven met oranje-gele vlekken doen zich ook aan de bladluizen te goed. Hier komen wij voor één der puzzles uit de moderne insectenbestrijding: chemische middelen doden de bladluizen, maar ook hun bestrijders!

In de schemering en in de avond is de egel weer snuivend en puffend op jacht. Er zijn niet veel nachtdieren, die er zo'n luidruchtige levenswijze op na houden.

In het najaar heeft de egel van bladeren en stukgebeten gras een flink nest gemaakt, waarin hij opgerold en goed toegedekt de winter doorbracht. Hij houdt een echte winterslaap, d.w.z. dat zijn temperatuur sterk daalt en slechts enkele graden hoger is dan die van de omgeving. Hij teert in die tijd op zijn reserve-vetvoorraad. Daalt de temperatuur te laag, dan wordt hij wakker en gaat hevig rillen. Rillen is een spierbeweging, die veel warmte veroorzaakt en de temperatuur stijgt dan ook snel.

Soms tracht hij nu nog iets te eten te krijgen en het komt wel eens voor, dat je in de sneeuw egelprenten vindt.

Meestal kruipt hij dieper weg, dekt zich beter toe en gaat weer slapen. Toch wordt strenge koude vooral jonge egels vaak noodlottig.

Bij zijn nachtelijke levenswijze profiteert hij vooral van zijn goede reuk. Hij houdt zijn neusgaten ook goed vochtig, wat voor het bepalen van de richting heel nuttig is.

Het gehoor is prima, maar eigenaardig is, dat hij de richting van het geluid niet goed kan bepalen en waar-

schijnlijk speelt het gehoor bij het vinden van de prooi een minder grote rol. Dit lijkt mij ook al niet waar-schijnlijk, omdat de snuivende egel zelf zoveel leven maakt.

Het tastgevoel, dat in de lange snorharen zetelt, is goed ontwikkeld. De ogen zijn hier geen schemeringzintuigen.

Zelf viel mij bij gevangen egels herhaaldelijk op, dat ze in alles, dat hun aandacht trekt, bijten en ik heb de indruk, dat dit een "proefbijten" is om de vraag "eetbaar of niet?" te beantwoorden. Ik vond er echter in de literatuur niets over.

Hun voedsel bestaat uit wormen, insecten, slakken, jonge muizen (die ze in de nesten vinden), eieren, kikvorsen, hagedissen, mollen, jonge hazen enz. In gevangenschap eten ze ook wel plantaardige kost en zijn ze verzot op melk.

Ook in de natuur drinken ze veel. Volgens Ysseling en Scheygrond (De Zoogdieren van Nederland) kunnen ze kippen-eieren niet consumeren.

Mijn egels beten echter kleine kippeneieren met de bek stuk en grote rolden ze met de snuit tegen een steen tot ze braken. Mogelijk is dit laatste een "leerhandeling" tengevolge van een toevallige ontdekking.

Door zich op te rollen en de stekels op te zetten zijn ze voor vrijwel alle rovers veilig. Honden schijnen de egel wel in het water te rollen.

Om te zwemmen moeten ze hun kwetsbare buik bloot geven. Ook vossen zouden zo de egel bemachtigen.

Volgens mondelinge mededeling van H.Gerritsen zag deze, hoe een wezel geruime tijd om een opgerolde egel heen-sprong. Hoe het gebeurde, kon hij niet zien, maar op een gegeven ogenblik had de wezel de egel onder de kop te pakken en beet hem dood.

Ook in de braakballen van roofvogels worden wel eens egelpennen gevonden, maar het is natuurlijk mogelijk, dat dit door het vreten van aas veroorzaakt is.

Tussen de pennen van de egels krioelt het van ongedierte en het is niet gewenst een pas-dode egel in de klas te laten liggen, omdat er zich ook jonge teken onder bevinden.

In gevangenschap gehouden egels kauwen graag op
fen, die een grote speekselproductie geven (taba
Zij spugen hun slijmerig speeksel over hun pennen,
lijk ter bestrijding van het ongedierte.

Tussen Mei en Augustus werpt de egelmoeder (pari
Maart-Juni) haar 3-7 jongen in een uit bladeren
staand nest. De hulpbehoevende jongen, die bij de
boorte zo groot zijn als een pink, worden door de
fel verdedigd.

Zij zijn bij de geboorte al in het bezit van kleine
witte weke stekeltjes, die nog in de huid liggen
enkele dagen zijn, tussen de inmiddels gegroeide,
stekels van het geboortekleed de gekleurde steke
zichtbaar; na een dag of 11 proberen de jonge, n
de egels zich al op te rollen; na 14 dagen gaan
open en begint het definitieve stekelkleed zich
wikkelen; na een maand vallen de stekels van het
en tweede jeugdkleed uit.

Als de jonge egeltjes in staat zijn het nest te v
lopen ze in ganzenpas achter de moeder.

Raakt een der diertjes het contact met de troep
dan laat het angstkreetjes horen, waarop de moed
weer in de troep terug brengt.

Voor verdere bijzonderheden zij verwezen naar Ysse
Scheygrond, "De Zoogdieren van Nederland" (Thien
2 dln.), dat feitelijk op iedere school aanwezig
zijn.

Het volgende nummer ("Wat we buiten zien in Apr
Mei") verschijnt direct na de Paasvacantie.

Waarschijnlijk komt er dan begin Mei een nummer,
heel aan bloeiende bomen en heesters gewijd is.

Voor scholen buiten Den Haag uitgegeven m
steun van het Natuurfonds.

A/B C Cop. Den Haag
Schlegelstr.124